

úterý 10/6, 19³⁰

Kyjov

kostel Nanebevzetí Panny Marie

Utopia Ensemble

Michaela Riener / mezzosoprán

Bart Uvyn / kontratenor

Adriaan De Koster / tenor

Lieven Termont / baryton

Guillaume Olry / bas

Jan Van Outryve / loutna

Ve spolupráci

program

Tielman Susato (ca 1510/15–1570)

Mille regretz fera mon povre cuer

Thomas Crecquillon (ca 1505/10–1557)

Je suis aymé de la plus belle

Mort m'a privé

Nicolas Gombert (ca 1495–1560)

Triste départ

Tielman Susato

Mon Amy (Ronde) *instrumentální*

Josquin Desprez (ca 1450/55–1521)

Mille regretz

Tielman Susato

Les miens aussi (Réponse à Mille regretz de Josquin)

Si de present peine j'endure *instrumentální*

Salve quae roseo serto (prima pars)

Missa In illo tempore *Sanctus*

Hoboeken dans (Ronde) *instrumentální*

Jean Lecocq (fl. 1540–1560)

Le bergier et la bergiere

Tielman Susato

O wrede fortune ghy

Jacobus Clemens (ca 1510/15–1555)

Een Venus schoon

Orlando di Lasso (1532–1594)

Perch'io veggio

Madonna, mia pieta

Tielman Susato

Wo bistu (Ronde) *instrumentální*

Ronde

Missa In illo tempore *Agnus Dei*

Pere eternal (prière après le repas)

Univerzální člověk v renesanční metropoli

Nebylo mu ještě ani dvacet let, když se Tielman Susato vydal z německého Soestu, svého pravděpodobného rodiště, na západ. V roce 1529, kdy můžeme poprvé s jistotou spojit jeho jméno s Antverpami, bylo město na řece Scheldt bránou do světa. Bylo druhým největším obchodním centrem a přístavem pro odvážné dobrodruhy a hledače štěstí, pro lidi, kteří nikde jinde nezapadli a doufali v této směsici národností v kosmopolitní otevřenost, a pro vizionáře a revolucionáře, kteří hledali úrodnou půdu, v níž by mohly zakořenit nové myšlenky. Susato byl trochu od každého, a Antverpy mu tak dokonale vyhovovaly!

Bláznivé a zábavné

Antverpy byly na počátku 16. století oázou míru, prosperity, bohatství a svobody; náboženské nepokoje, které je později zasáhly, byly v té době jen malým mráčkem na obzoru. Historik Guido Marnef tvrdí: „Cizinci byli stejně vážení jako městští páni. Mohl jste vzít svou přítelkyni za ruku, mohl jste mluvit, o čemkoli jste chtěl. Pokud jde o svobodu, Antverpy byly rájem.“ Otevřenost a kosmopolitní půvab Antverp byly neoddělitelně spjaty s jejich obchodními úspěchy. V 15. století se staly centrem vlámské ekonomiky, vzkvétaly jako obchodní centrum díky každoročním veletrhům, z nichž se postupem času vyvinula trvalejší infrastruktura. Čilé obchody také podnítily výrobu a inovace, byly živnou půdou pro průkopnické podnikatele.

Řemesla a specializace

Specializovaná řemesla vzkvétají tam, kde se mísí obchod se znalostmi a uměním. Antverpy se staly domovem první evropské umělecké výstavní síně, krytého uměleckého tržiště postaveného jako klášterní ambit: galerie kolem otevřeného nádvoří. Provozovali ji kanovníci kostela Panny Marie za účelem vystavování a prodeje obrazů, soch, tisků a knih. Kromě umělců samotných se tam potkávali truhláři, tkalci tapisérií, obchodníci s pergamenem, rámaři, písaři a kopisté a také tiskaři: Antverpy byly v té době i centrem knižní produkce. Hudební tisk zaujímal v celé umělecké produkci prominentní pozici.

Tielman Susato v roce 1543 založil tiskárnu, po třech letech se obrátil k duchovní hudbě a vydal své první sbírky mší a motet. Dne 5. září 1547 koupil pozemek poblíž kláštera minoritů a postavil budovu nazvanou *Den Cromhorn* (renesanční dvouplátkový nástroj krumhorn); tam měl nejen své tiskařské lisy, ale také celý sklad hudebních nástrojů. V době největšího rozkvětu mohla Susatova tiskárna vydávat až osm hudebních tisků ročně. Během své kariéry vydal dvacet dvě knihy písní, tři mše a devatenáct motet, dále jedenáct svazků *Musyck Boexken* (Malá hudební kniha, 1551–1561), z nichž jeden svazek obsahoval tance, dva holandské písně a osm *Souterliedekens*, zhudebnění žalmů ve vlámsčině. Výjimečná byla i kvalita Susatových tisků. Jeho produkce byla určena profesionálním hudebníkům a náročným laikům, kteří ocenili dokonalé zpracování; z něj vyplývající cenu považovali za samozřejmost.

Ve druhé polovině 16. století Tielman Susato pověsil tiskařinu na hřebík. V roce 1565 se zapojil do diplomatických misí svého zete Arnolda Rosenbergera, odplul do Švédska a zůstal ve Stockholmu až do roku 1570. Poté se o něm již žádné zprávy nedochovaly, místo a datum jeho smrti tak zůstávají neznámé.

Salve Susato

Utopia Ensemble v dnešním programu vzdává hold Susatově hudbě, která zazní po boku děl slavných skladatelů, i jeho tiskařskému umění – všechna tato díla vyšla v jeho *Den Cromhorn*. V programu jsou tak zařazeni i členové „renesanční královské rodiny“: Orlando di Lasso, Crecquillon, Gombert, Lecocq a Desprez. Klenoty večera jsou dvě části Susatovy *Missa In illo tempore* a chanson *Les miens aussi*, který je Susatovou reakcí na slavnou skladbu Josquina Despreze *Mille regretz*. Moteto *Salve quae roseo* je zase jeho energická óda na Antverpy, město, které mu přineslo obchodní úspěch i osobní štěstí.

Sofie Taes (kráceno)

Jádro letos desetiletého **Utopia Ensemble** je tvořeno pěti zpěváky, kteří mají mnohaleté zkušenosti z mezinárodně renomovaných ansámbků. Soubor se specializuje na vlámskou vokální polyfonii 16. století a zaměřuje se na čistý vokální styl, který polyfonní strukturu dodává kýženou průzračnost. Cílem souboru je nejen pokračovat v dlouhé a slavné polyfonní tradici, ale zároveň ji i obnovovat a rozvíjet, protože neustálý muzikologický výzkum i interpretační praxe jí otvírají nové obzory. Ansámbl Utopia spojuje tradici s inovací, mísí rozsáhlé zkušenosti svých členů s novým přístupem ke staré hudbě. Soubor pracuje jako kolektiv, v němž je každému názoru na interpretaci vycházejícímu ze společné hudební vize přikládána stejná důležitost; to odráží podstatu polyfonie. V tomto přístupu není žádný hlas podřízený jinému, každý hlas přispívá rovným dílem k výsledné struktuře, a tím vzniká bohatý harmonický zvuk vyjadřující pravého ducha vlámské polyfonie 16. století. Soubor nemá uměleckého vedoucího; interpretace je formována individualitou

každého zpěváka, což vede k dynamickému, ale homogennímu výkonu.

Utopia Ensemble je vnímán jako jeden z nejlepších vokálních souborů svého oboru na mezinárodní úrovni. Dosud vydal čtyři skvěle přijatá alba. Svými programy vždy vypráví příběhy, hudbu zasazuje do širších historických kontextů. Publikum se tak z pasivního pozorovatele stává aktivním účastníkem příběhu, což obohacuje celkový posluchačský zážitek.

Název souboru je inspirován slavnou knihou *Utopia*, kterou Thomas More začal psát v roce 1515 v Antverpách. Právě tam – v kostele sv. Pavla – je nyní Utopia Ensemble rezidenčním souborem.

Jan Van Outryve po studiích hry na kytaru odešel z rodné Belgie studovat do Haagu k Toyohiko Satohovi. Jako loutnista působí v mnoha respektovaných ansámblech, jako jsou Les Arts florissants, Frankfurter Barockorchester, Capilla Flamenca, Ex Tempore, il Fondamento či Ensemble Clematis. S těmito soubory nahrál řadu ceněných alb. Zájmy Jana Van Outryveho kromě staré hudby zahrnují divadlo a mnohé hudební žánry a styly: skládá, tvoří, vede rozličné kulturní projekty pro mladé publikum, také inscenuje a hudebně vede nastudování oper s mladými tvůrci a interprety.

Mille regretz fera mon povre coeur / Tisíckrát budu litovat

Tisíckrát mé srdce bude litovat,
proč chceš být tak krutá
a opustit mě, aby sis našla domov jinde.
Běda, můj Bože, dovol mi zemřít,
když ztrácím tu, kterou jsem miloval.

Je suis aymé de la plus belle / Miluje mě nejkrásnější žena

Miluje mě ta nejkrásnější žena
ze všech, které žijí pod nebesy;
jako takovou ji budu bránit
proti všem falešníkům a závistivcům.

Mort m'a privé / Smrt mě připravila

Krutá, závistivá smrt mě připravila
o lékaře, který znal mou povahu,
a uvrhla mě do tak velkého rozrušení,
že jsem ihned ztratil chuť k jídlu.
Mé vysoké postavení pro mě nic neznamená.
kéž mě ochrání ctnost vyzbrojená trpělivostí,
vůle nebes je nad lidské chápání.

Triste départ / Smutný odchod

Smutný odchod mě zarmoutil,
mé tělo se stalo chladnějším než mramor,
necitlivé a uschlé jako strom,
z tváře barva se mi vytratila.

Mille regretz / Tisíckrát lituji

Tisíckrát lituji, že jsem tě opustil a vzdálil se tvé milující tváři,
můj zármutek a bolest jsou takové, že se mé dny brzy naplní.

Les miens aussi / Já též

(Réponse à Mille regretz de Josquin /

Odpověď na Josquinovo Mille regretz)

Uvidíš, že ty mé (lítosti) brzy pominou,
teď jasně vidím, že osud závistivý žárlil na naši lásku
a odchodem ji chtěl utlumit.

Salve quae roseo serto / Zdar tomu, koho zdobí věnec

Zdravím tě, město,
korunované růžemi,
jež snadno předčíš ostatní města.
Zdravím tě, město Antverpy, buď zdrávo,
město lásky, potěšení a rozkoše,
sláva koruně tvé kvetoucí země,
země požehnané, zdravím tě!
Bud'te zdrávy, Antverpy, klenote,
květe a krásu Evropy.
Národy, které žijí v zemích Asie a Afriky
žasnou nad tímto městem;
ti, kdo přicházejí ze všech koutů světa,
nad tebou žasnou.

Missa In illo tempore – Sanctus / Mše Onoho času – Svatý

Svatý, svatý, svatý, Hospodine, Bože zástupů!
Nebe i země jsou naplněny tvou slávou.
Hosana na výsostech.
Požehnaný, jenž přichází ve jménu Hospodinově.
Hosana na výsostech.

Le bergier et la bergiere / Pastýř a pastýřka

Pastýř a pastýřka ukrytí ve stínu keře
jsou tak blízko u sebe,
že je téměř není vidět.

Dívka říká svému milému:
Vraťme se k našemu stádu,
vlk nám krade ovce,
můj příteli, probůh, zachraň tu vlnu.

O wrede fortune ghy / Ó krutá Štěstěno

Ó krutá Štěstěno, musím plakat,
ta nejdražší, jíž jsem se zaslíbil
se mi teď vyhýbá.
Co mám udělat?
Myslím, že jsem si to nezasloužil.
V jejím srdci je ale kdosi jiný,
to vidím a prožívám každý den.
Co mám udělat?

Een Venus schoon / Krásná Venuše

Krásná Venuše, okouzlující,
srdce mi drásá velká úzkost a naříkám;
z mých očí se proto slzy roní.

Její jasný zrak mi způsobuje velké utrpení.
Je zcela zřejmé,
že život ve zmatku je kříž,
který nesu.

Musím tedy uboze zahynout.
Chce mě zahanbit, obviňuje mě;
musím to všechno snášet,
protože ona chce, abych zemřel.

Perch'io veggio / Jelikož vidím

Jelikož vidím a je mi líto,
že mé přirozené dary nepomáhají,

ani mě nečiní hodným laskavého pohledu,
nutím se být takovým,
abych vyhověl vkládaným nadějím
a mírnému žáru, jenž mě stravuje.
Jestliže já, pohrdající vším,
po čem svět touží,
se pečlivým studiem dokážu rychle přimět k dobru
a pomalu k jeho opaku,
snad mi jednou přijde na pomoc
má pověst vlídného soudce;
pak jistě nastane konec mých slzí,
který mé zarmoucené srdce hledá,
vyjde z něžných rozechvělých očí,
poslední naděje dvorných milenců.

Madonna, mia pieta / Má paní, bud' milosrdná

Má paní, prosím Tě o slitování a pomoc,
neboť umírám a trpím nespravedlivě,
a přece je to Tvá vůle.
Volám a ty neslyšíš:
„Vlij vodu, má paní,
do těchto plamenů,
neboť cítím, že umírám,
krůček za krůčkem.“

Tvá vznešená krása,
jedinečná ve své nekonečnosti,
je příčinou mého žáru a ty to dopouštíš.
Já volám...

Skoro ochraptím,
když tě prosím o milost,
jen se vysmíváš mé bolesti.
Stále volám
„Vlij vodu, má paní, do ohně,
neboť cítím, že umírám,
krůček za krůčkem.“

Skoro ochraptím,
když tě prosím o soucit,
ale ty si s mou bolestí jen hraješ.
Přesto stále volám:
„Vlij vodu, má paní,
do těchto plamenů,
neboť cítím, že umírám,
krůček za krůčkem.“

**Missa In illo tempore – Agnus Dei /
Mše Onoho času – Beránku Boží**

Beránku Boží, ty,
jenž snímáš hříchy světa,
smiluj se nad námi.
Beránku Boží, ty,
jenž snímáš hříchy světa,
daruj nám pokoj.

Pere eternal / Otče věčný

*(prière après le repas /
modlitba po jídle)*

Věčný Otče, který nám přikazuješ,
abychom nemysleli na zítřek,
děkujeme ti z celého srdce
za dary, které nám dnes poskytuješ.
Neboť se ti zalíbilo dát našim tělům
pokrm a nápoj, prosíme tě,
abys ke své slávě nasytil
naše duše chlebem nebeským.

překlady: Vlasta Reittererová, 2025